

Coetsee, Y & Van der Merwe, CHJ
Universiteit Stellenbosch

'n Akademiese beoordeling van 'n vertaling van die Bybel in Afrikaans

ABSTRACT

An academic evaluation of a translation of the Bible in Afrikaans

In the past the authority of Bible translations was often evaluated in terms of their equivalence to source texts. Development in translation theory has revealed, however, that the functionalist approach provides a more justified way of evaluating translations. According to this approach the extent to which a translation fulfils its purpose in a target culture should be the primary criterion for evaluation. To ensure that documentary translations do not jeopardize their authority by moving too far from the source texts Nord postulated the term "loyalty" – the loyalty that translators owe source-text authors as well as commissioning bodies. The aim of this study is to provide part of the theoretical framework in terms of which Bible translations can be evaluated by non-specialists. As practical illustration of this procedure we examined the translation of the Hebrew particle *wehinneh* in parts of the *Nuwe Lewende Vertaling* (2006) in order to ascertain whether its claims were adhered to.

1. INLEIDING

Daar is tans 'n relatiewe groot aanbod van vertalings van die Bybel in Afrikaans. Gegewe die feit dat baie van die vertalings kommersiële produkte is,¹ en gepaardgaan met aggressiewe bemerkingsveldtogte, is die vraag hoe nie-spesialiste op die gebied van Bybelvertaling hierdie (en uit die aard van die saak die magdom Engelse) vertalings akademies verantwoordbaar kan beoordeel.²

Die doel van hierdie studie is om 'n bydrae in hierdie verband te maak. Daar word eerstens van die standpunt uitgegaan dat getrouheid aan die brontekste, in teorie, tipies ononderhandelbaar is in vertaling van die Bybel. Oor hoe aan hierdie getrouheid uiting gegee word, is daar wel verskil van mening. Tweedens word van die veronderstelling uitgegaan dat die sistematiese ontleding van 'n vertaling se weergawe van 'n strategiese kommunikasieleidraad (van hoe 'n beperkte korpus ook al) 'n goeie illustrasie bied van die faktore wat in berekening gebring moet word in 'n akademies verantwoordbare vertaling van die Bybel. Vir die doel van hierdie studie, word die

1 In teenstelling met die verlede toe die meeste Bybelvertalings as gevolg van opdragte aan Bybelgenootskappe die lig gesien het, word opdragte vir hierdie vertalings deur uitgewersmaatskappye gegee en winsbejag is dus 'n faktor.

2 Met akademiese verantwoordbare beoordeling word bedoel 'n beoordeling wat berus op ten minste sommige van die belangrikste insigte van die afgelope paar dekades ten opsigte van die problematiek van vertaling in die algemeen, en Bybelvertaling in besonder. In sy kartering van Vertaalkunde ("Translation Studies") as dissipline, onderskei Holmes (1988) in die teoretiese been daarvan tussen algemene teorieë en deel-teorieë ("partial theories"). Bybelvertaling, as deel-teorie, behoort tot die "text-type restricted theories".

Nuwe Lewende Vertaling se weergawe van die kommunikasieleidraad *wehinneh* getoets in die lig van die aansprake wat dit maak op getrouheid aan die bronteks.

Aangesien die konsepte “bronteksgetrouheid” en “ekwivalensie” meer kompleks is as wat dit op die oog af lyk, gaan ons begin deur kortliks daaroor te besin (afdeling 2). Uit die bespreking sal dit blyk dat die behoefte aan Bybels wat meer verstaanbaar is vir die leser van vandag al hoe groter uitdagings begin bied het vir die vraag na presies waarin die ekwivalensie van ’n vertaling gesetel is. Sommige sekulêre vertaalkundiges het selfs belangstelling verloor in die “onmoontlike” ideaal van ekwivalensie aan ’n bronteks. Daar is aangevoer dat wat werklik saak maak die vraag is of ’n vertaling die “funksie” vervul wat ’n uitgewer/opdraggewer daaraan toeskryf. In afdeling 3 kom hierdie paradigmaskuif en die implikasies daarvan vir Bybelvertaling aan die orde. In afdeling 4 word die aansprake van die uitgewers van die *Nuwe Lewende Vertaling* (NLV) geanaliseer, en in afdeling 5 krities beoordeel in die lig van ’n empiriese ondersoek na die vertaling van een van die mees tipiese gebruike van die Bybels-Hebreeuse lekseem *wehinneh* (“en kyk”³).

2. BRONTEKSGETROUHEID EN DIE PROBLEEM VAN EKWIVALENSIE

Afgesien van al die verskille tussen die verskeidenheid van vertalings van die Bybel in Afrikaans is daar een ooreenkoms: almal maak daarop aanspraak dat hulle getrou is aan die Griekse, Hebreeuse en Aramese brontekste. Oor die lokus van hierdie getrouheid aan die bronteks is daar egter verskillende opvattinge. Vir baie eeue (veral sedert die Reformasie) is ’n hoë premie geplaas op ekwivalensie tussen die woorde van die bronteks en die doelteks. Dit was in hierdie era wat die Engelse *King James Version*, die Nederlandse “Statenvertaling” en ook die 1933/53-vertaling van die Bybel in Afrikaans die lig gesien het. Eers in die loop van die twintigste eeu het die feit dat die verskille tussen tale aansienlik meer behels as verskille in hulle onderskeie leksika Bybelvertaalteoretici genoop om anders te begin dink oor waarin die ekwivalensie tussen ’n bronteks en doelteks setel.⁴ In hierdie proses het die sogenaamde dinamies-ekwivalente (wat later herdoop is tot die funksioneel-ekwivalente) benadering van Eugene Nida ’n sleutelrol gespeel.⁵ Volgens hierdie model moet daar nie in die eerste plek gesoek word na ekwivalensie tussen woorde nie, maar tussen die betekenis van sinne (Nida & Taber 1969) en tekste (De Waard & Nida 1986).⁶ ’n Sleutelbegrip is dan ook die vraag na die boodskap en effek van ’n teks op hoorders/lesers. Vertalers moet daarna streef dat hulle vertalings verstaanbaar is en dieselfde effek op die doelgehoor van vandag het, as wat die bronteks toenmalig op sy gehoor gehad het.

Om Bybels te vertaal wat mense verstaan en wat ’n effek op hulle lewens kan hê, het die verbeelding van Bybelvertalers in Nida se tyd aangegryp. Die eerste Engelse vertaling geskoei op die lees van Nida, die *Good News Bible* (1976), het ’n hele omwenteling in die wêreld van Bybelvertaling ingelei. Die 1983-vertaling van die Bybel in Afrikaans was deel van hierdie golf van betekenisgeoriënteerde vertalings van die Bybel wat die laaste helfte van die 20ste eeu oor die

3 Hierdie vertaling van *wehinneh* word slegs hier gebruik om die lekseem te identifiseer. Vir ’n vergelykende studie van die vertaling van (*we*)*hinneh* in drie Afrikaanse Bybelvertalings, sien Coetsee (2009).

4 In 1923 nog voer ’n bekende Duitse vertaalkundige, Walter Benjamin, aan: “The interlinear version of Scriptures is the archetype or ideal of all translation” (Snell-Hornby 2006:18).

5 Vir ’n uitvoerige bespreking van Nida se model en die impak daarvan op Bybelvertaling, sien Stine (2004) en Pattemore (2007:217-266).

6 Vir Nida is enige taal ingebed in die kultuur van sy sprekers; een stel woorde kan nie maar net vervang word met ’n ander stel woorde nie, maar vertaling behels “reproducing in the receptor language the closest natural equivalent of the source-language message, first in terms of meaning and secondly in terms of style” (Nida & Taber 1969:12).

wêreld van Bybelvertaling gespoel het.⁷ In dié proses het die vraag na die lokus van ekwivalensie telkens nuwe grense getoets, te wete van die ekwivalensie tussen die betekenis van sinne, na die verskillende dimensies van ekwivalensie tussen tekste (byvoorbeeld tekslinguistiese of pragmatiese ekwivalensie; sien Baker 1992). Hierdie proses het gepaardgegaan met “vertalings” van die Bybel wat die boodskap geparafraseer het (byvoorbeeld *Die Lewende Vertaling*) of gepoog het om die wêreld van die Bybel volledig te domestikeer⁸ (*Die Bybel in Hedendaagse Afrikaans*). Die vraag na die akademiese legitimititeit van ekwivalensie op “hoër vlakke” van taalgebruik was deel van pogings om meer verstaanbare vertalings van die Bybel se getrouheid aan die bronteks te waarborg.

Wat byna ironies is, is dat kundiges in die dissipline Vertaalkunde in die 1980's begin belangstelling verloor het in besinning oor die konsep “ekwivalensie” tussen 'n bron- en doelteks. Afgesien daarvan dat dit 'n onbereikbare ideaal is, het hulle geargumenteer, verteenwoordig die strewe na ekwivalensie per implikasie 'n baie nou (primêr taalkundige) perspektief ten opsigte van die kompleksiteit van vertaling. Uit verskeie oorde het vertaalkundiges begin argumenteer dat dit in vertaling om baie meer gaan as kriteria oor hoe ekwivalensie tussen 'n bronteks en doelteks bereik kan word. Vertaling is in wese 'n komplekse, kommunikatiewe handeling waarin daar, byvoorbeeld, 'n opdraggewer (tipies 'n uitgewer) is wat 'n bepaalde oogmerk het, daar 'n teks is wat 'n bepaalde funksie moet vervul (byvoorbeeld die funksie van die gebruiksaanwysings van 'n stofsuier verskil van dié van 'n regsdokument), daar doellessers is wat bepaalde verwagtings ten opsigte van 'n vertaling mag hê.⁹

3. 'N FUNKSIONALISTIESE BENADERING TOT BYBELVERTALING¹⁰

Die funksionalistiese benadering (volgens die *Skopos*-teorie) se hoofekspONENTE is geleerdes wat betrokke was by die opleiding van vertalers.¹¹ In die lig van die eise van professionele vertaling van nie-literêre en literêre tekste in Duitsland het Reiss en Vermeer (1984) tot die slotsom gekom dat in die beoordeling van vertalings 'n opdraggewer/uitgewer tipies groter waarde daaraan heg of die produk sy beoogde funksie vervul as dat dit ekwivalent is aan 'n bronteks. 'n Goeie voorbeeld is die vertaling van 'n stofsuierhandleiding. As die vertaalde handleiding die gebruiker kan help om die stofsuier reg te gebruik, is dit 'n geslaagde vertaling daarvan. Of daar aan die bronteks gehou is, is van minder belang. Hierdie relativisering van die bronteks ten koste van die funksie van die doelteks, het intense debat uitgelok. Dit was een van Reiss se eie studente (en later haar kollega in Heidelberg) wat vir 'n element van soberheid gesorg het. Volgens Christiane Nord moet duidelik onderskei word tussen instrumentele vertalings (byvoorbeeld brosjures, advertensies, handleidings) en dokumentêre vertalings (byvoorbeeld wetlike en godsdienstige dokumente). Wat laasgenoemde betref, het 'n professionele vertaler altyd volgens Nord 'n dubbele loyaliteit, teenoor sy/haar opdraggewer (en per implikasie die leser) en teenoor die outeur van die teks.

7 Vir 'n bevestiging van die volgehoue dominansie van die funksioneel-ekwivalente benadering tot Bybelvertaling tot in die 1990's, sien Carson (1993).

8 Vir 'n bespreking van die verskil tussen “foreignisation” en “domestication” sien Venuti (1995).

9 Vir 'n uitstekende oorsig oor ontwikkelinge in vertaalkunde van die 1980's af, sien Snell-Hornby (2006:46-67). Sien verder ook Naudé (2002).

10 Vir 'n meer uitvoerige besinning oor die implikasies van hierdie benadering vir die vertaling van die Bybel in Afrikaans, sien Basson (2002) en Van der Merwe en Basson (2003).

11 Vertaalkundiges wat hulle tipies met letterkundige vertalings besig gehou het, het gefokus op die analise en beskrywing van vertalings as produkte wat gesetel is binne groter sisteme. Hulle, anders as die funksionaliste, was geïnteresseerd om te ontdek wat in vertalings plaasvind en nie soseer in die evaluering van vertalings nie. Sien Snell-Hornby (2006:47-50).

Nord se konsep “lojaliteit aan die outeur van die teks” is om verskeie redes skerp gekritiseer. Eerstens, vir die meeste letterkundiges van haar dag is die rekonstruksie van ’n outeur se intensie eenvoudig onhaalbaar – veral in die lig van die interaktiewe model van kommunikasie in terme waarvan ’n leser van ’n teks dit nooit objektief kan lees nie, maar betekenis vanuit haar/sy eie denkraamwerk daaraan toeken. Tweedens is Nord se konsep “lojaliteit” beskou as ’n verskuilde manier om die steriele debat rondom ekwivalensie tussen die bronteks en doeltteks te laat herleef.¹²

Vir Nord is die konsep “lojaliteit” egter nie ’n abstrakte, vae maatstaf wat gebruik kan word om ’n statiese produk, die doeltteks, te beoordeel nie. Dit is ’n etiese norm waaraan professionele vertalers in *alle stadia van die groter vertaalproses* hulleself moet onderwerp. Dit vra, byvoorbeeld, dat ’n vertaler die aard en problematiek van die bronteks baie goed moet ken. Hy/sy moet ook baie goed kan analiseer en verstaan wat die opdraggewer met die doeltteks wil doen. Daar moet dan onderhandel word oor strategieë hoe die opdraggewer se verwagtings vervul kan word. In die onderhandelingsproses sal die vertaler vir die opdraggewer die implikasies van sy verwagtings moet uitspel, byvoorbeeld die beperkinge wat ’n bepaalde doeltaalgehoor (soos kinders) op die register van ’n literêre meesterstuk kan hê. Haar lojaliteit aan die bronteksourceur vra van ’n vertaler dus om soms ook ’n opdraggewer te wys op verwagtings wat nie realiseerbaar is nie. Die resultaat van die onderhandelingsproses moet geboekstaaf word. Hierdie dokument, die “vertaalopdrag”, geld dan as kontrak tussen die vertaler en opdraggewer. Aan die een kant bied dit die riglyne waarvolgens die vertaler die projek aanpak, en aan die ander kant, die norme in terme waarvan die vertaalproduk uiteindelik deur die opdraggewer asook die “ideale leser” behoort beoordeel te word.

Vir Bybelvertaalteoretici en Bybelvertaalagentskappe wat kerke bedien, is die noodsaak en die meeste uitdagings van hierdie onderhandelingsproses niks nuuts nie. Nida en Taber (1969:174-176) bied alreeds riglyne in hierdie verband. Wendland (2006) en Wilt en Wendland (2008) gaan heelwat verder as Nida en brei uitvoerig uit oor al die oorwegings (“frames”) wat betrokke is by die vertaling van die Bybel, en waarvoor vertalers sensitief moet wees. Hulle onderskei naamlik tussen die verskillende sosio-kulturele raamwerke van die bronteks- en doelttekskultuur; die organisatoriese raamwerke wat betrokke is by elke vertaalprojek; die raamwerke waarbinne die doeltteks gaan funksioneer; die tekstuele raamwerke binne die bronteks self maar ook tussen die beoogde doeltteks en bestaande vertalings; en laastens die leksikale raamwerke van elke uitdrukking wat vertaal word. ’n Verantwoordbare vertaalopdrag moet dus al hierdie faktore in oorweging neem en aandui hoe die vertaler(s) aan ’n opdraggewer (kerk(e) en/of uitgewer) se verwagtings daaromtrent gaan voldoen.¹³

Aangesien ’n opdraggewer/uitgewer se oogmerke en alle lesers se verwagting nie noodwendig korreleer nie, is ’n uitgebreide voorwoord tipies ’n manier om lesers in te lig oor al die oorwegings wat ’n deurslaggewende rol in ’n vertaling gespeel het, byvoorbeeld die doel van die vertaling en die strategieë wat gevolg is. Die *King James Version* wat in 1611 gepubliseer is, het ’n voorwoord van 11 bladsye lank bevat (Newman & Houser 2009:73).¹⁴ In die latere uitgawes van hierdie vertaling is die voorwoord uitgelaat. Die 1933/53-vertaling van die *Bybel in Afrikaans* het ook geen voorwoord nie. Die voorwoord in die 1983-vertaling van die *Bybel in Afrikaans* beslaan minder as ’n halwe bladsy. Die meeste vertalings van die Bybel van vandag het

12 Sien ook Toury (1995:25).

13 Sien Van der Merwe en Basson (2003). Sien ook *Die Bybel in Afrikaans: ’n Direkte Vertaling* by <http://vertaling.bybel.co.za/>.

14 Volgens Burke (2007:88) was Hieronimus se Vulgaat die enigste van die antieke vertalings van die Bybel wat ’n voorwoord gehad het waarin die vertaler se beskouings ten opsigte van vertaling verwoord is.

egter 'n voorwoord wat wissel van een tot agt bladsye. 'n Kritiese analise van hierdie voorwoorde in die lig van al die oorwegings wat hierbo genoem is, regverdig 'n selfstandige navorsingsprojek. 'n Voorlopige steekproef wek die indruk dat veral meer letterlike vertalings en/of vertalings wat deur nasionale Bybelgenootskappe op aandrang van die kerke geloods is tradisioneel korter of geen voorwoorde bevat nie. Meer onlangse betekenisgeoriënteerde vertalings verduidelik gewoonlik meer uitvoerig wat hulle wil bereik, hulle strategieë en die besondere waarde wat dit vir Bybellesers het, as wat die geval is met meer letterlike vertalings. 'n Mens sou die afleiding kon maak dat "voorwoorde" een van die maniere is om gesag aan 'n vertaling te verleen en dit te posisioneer ten opsigte van ander beskikbare vertalings.¹⁵ Vir vertalings wat deur nasionale Bybelvertaalagentskappe in opdrag van kerke gemaak is, verwoord dit tipies die onderhandelde vertaalopdrag in terme waarvan die vertaling beoordeel kan word. By kommersiële vertalings sou 'n mens 'n meer polemiese toon verwag – veral ten opsigte van die besondere kwaliteite van die vertaling.

Soos voorheen aangedui, moet 'n vertaling van die Bybel volgens die funksionalistiese benadering nie in die eerste plek beoordeel word aan die hand van 'n aanduibare ekwivalensie daarvan aan die brontekste nie. Dit word primêr gemeet aan die mate waarin doelt tekste voldoen aan die funksie wat opdraggevers wil hê dit moet vervul. Anders gestel, 'n vertaling moet beoordeel word in terme van aansprake wat dit oor sigself maak, byvoorbeeld, wat die doel daarvan is en watter strategieë dit gaan gebruik om daardie doel te bereik.¹⁶ Ons fokus dan nou op enkele aansprake in die voorwoord van die NLV om te bepaal hoe die uitgewer en vertalers die funksie van hierdie vertaling verwoord. Vir strategieë hoe hulle beoog om daarby uit te kom, gaan ons ook na enkele van hulle aansprake op die agterblad van die vertaling en in advertensies daarvan kyk.

4. DIE AANSPRAKE VAN DIE NUWE LEWENDE VERTALING

Die primêre doel van die NLV is volgens 'n advertensie in die "Kerkbode" om in "... 'n behoefte in die mark ... vir 'n gesaghebbende, Skrifgetroue vertaling in hedendaagse Afrikaans" te voorsien (Nuwe Lewende Vertaling gevestig as gewilde en vertroude vertaling. 2007).

Op die agterblad van die slabanduitgawe van die NLV (2006) word die aanspraak gemaak dat die NLV die "jongste Bybelvertalingstegnieke" gebruik. Hierdie aanspraak skep die verwagting dat onlangse ontwikkelings in Bybelvertaalteorie verdiskonteer is.¹⁷ Indien 'n mens lees die NLV is "... die enigste nuwe dinamies-ekwivalente Afrikaanse Bybelvertaling wat die afgelope 25 jaar in Suid-Afrika verskyn het", raak dit egter onduidelik wat met "jongste Bybelvertalingstegnieke" bedoel word. Nida en Taber se werk, *The Theory and Practice of Translation*, wat as die mees

15 Die *King James* het verskyn in 'n tyd toe daar heelwat kerklike spanning in Brittanje was (McGrath 2009:3-27). Daar was ook verskeie Bybelvertalings in omloop. Die uitvoerige inleiding was sonder twyfel deel van 'n poging om legitimiteit aan hierdie nuwe vertaling te gee. Engelse lesers moes oortuig word dat 'n vertaling deur 'n nuwe koning van Skotse afkoms die moeite werd was. Toe die Bybel mettertyd as gesaghebbend aanvaar is, het die lang voorwoord oorbodig geword.

16 Ammann (1990 soos aangehaal in Snell-Hornby 2006:11-114) se funksionalistiese model van vertalingskritiek ("translation critique") opereer met vyf parameters wat geanaliseer moet word: (1) die funksie van die vertaling in die doeltaal; (2) die intratekstuele koherensie van die vertaling (bv, word dieselfde uitdrukkings, genres en stylfigure konsekwent weergegee); (3) die funksie van die brontekste in die brontekskultuur; (4) die intratekstuele koherensie van die brontekste en (5) die intertekstuele koherensie tussen die brontekste en die doelt tekste. Belangrik is dat begin word met die analise van die funksie van die vertaling in die doeltaal. Vir meer inligting t.o.v. toepassings van hierdie model, sien Snell-Hornby (2006:110-114).

17 Vir 'n kort oorsig oor hierdie ontwikkelings, sien Mojola en Wendland (2003:1-25).

uitvoerige beskrywing van die dinamies-ekwivalente benadering beskou kan word, het reeds in 1969 verskyn.¹⁸ In De Waard en Nida (1986) het hulle voorgestel dat die term “dinamies-ekwivalent” vervang word met “funksioneel-ekwivalent.”¹⁹ Sedertdien is Nida se model uit verskeie oorde ernstig bevraagteken.²⁰ Volgens Van der Merwe (1999) en Van der Merwe en Basson (2003), is selfs die teoretiese onderbou van die funksioneel-ekwivalente benadering (waarop die 1983-vertaling berus), nie meer te regverdig nie.²¹ Die mees fundamentele kritiek op Nida se model is dat dit gebaseer is op die kode-model van kommunikasie. In hierdie model word van die standpunt uitgegaan dat die brontaal ’n stel kodes is wat deur ’n stel kodes van die doeltaal vervang kan word. Dit impliseer dat ’n begaafde vertaler van die Bybel die antieke teks só kan vertaal, sonder om noodwendig enige bykomende inligting oor die brontaalkultuur te verskaf, dat moderne mense dit maklik reg sal verstaan. Volgens die inferensiemodel van kommunikasie is elke uitdrukking in ’n taal egter so ingebed in daardie kultuur dat al die nodige inligting om ’n antieke bronteks te verstaan beswaarlik in ’n vertaling self (sonder enige toeligting) verskaf kan word.²² Die vertaling mag mooi klink en lesers se verbeelding aangryp, maar indien, byvoorbeeld, lesers nie bedag gemaak word op die kompromieë wat gemaak is om die teks vir hulle verstaanbaar te maak nie, is die gevaar van misverstande groot. Moderne lesers ken tipies betekenis aan die doeltekste toe in terme van hulle eie lewens- en wêreldbeskouing.

Die inleiding tot die NLV begin soos volg: “Skrifgetrouheid en verstaanbaarheid is die twee pilare waarop elke goeie Bybelvertaling berus” (NLV 2006). Hierdie stelling sou verstaan kon word as ’n onkritiese aanvaarding van ’n ideaal wat reeds lank gelede deur vertaalkundiges en Bybelvertaalteoretici as problematies aangetoon is (sien die bespreking in afdeling 2). Dit sou ook verstaan kon word as „’n negering van insigte van die funksionalistiese benadering dat nie alle Bybellesers en kerke se behoeftes noodwendig dieselfde is nie. Ernstige Bybellesers, byvoorbeeld, mag behoefte hê aan ’n vertaling wat nie noodwendig orals verstaanbaar gemaak is deur vertalers nie, maar juis een waarin vertalers oop kaarte met hulle speel ten opsigte van die problematiek van die interpretasie van die Bybel as ’n antieke teks – ’n teks wat letterlik wemel van uitdrukkings en gewoontes wat nie maklik verstaanbaar is vir moderne lesers nie.

Desnieteenstaande bogenoemde kritiese opmerking oor die “vertaalteoretiese” keuses wat die NLV gemaak het, kan geargumenteer word dat dit moontlik is dat ’n opdraggewer mag dink dat ’n tegniese term soos “dinamies-ekwivalent” goed verwoord wat hulle met ’n vertaling beoog. In hierdie ondersoek is inderdaad ruimte gelaat vir hierdie oorweging. Om hierdie rede konsentreer ons nou verder op maatstawwe wat die vertalers van die NLV per implikasie vir hulleself aanlê by wyse van die aansprake wat hulle maak.

Die aanspraak dat “nege van Suid-Afrika se topteoloë” vir die NLV verantwoordelik was, sou geïnterpreteer kon word as ’n poging om lesers te oortuig dat die NLV betroubaar is en voldoen aan die hoogste akademiese standaard. Met ander woorde, dit is gesaghebbend. Afgesien daarvan dat “topteoloë” nie noodwendig kenners op die gebied van vertaalkunde of Bybelvertaalteorie is nie, en dat dit uit ons bespreking in bogenoemde twee paragrawe blyk dat dit inderdaad nie die geval was nie, sou dit nie onbillik wees om te verwag dat hierdie top

18 Nida and Taber (1969) is ’n handleiding vir Bybelvertalers en berus grootliks op Nida (1964).

19 Vir die verskille tussen ’n dinamies-ekwivalente en funksioneel-ekwivalente benadering, sien De Blois (1997).

20 Sien bv. Gentzler (1993). Terwyl Gentzler se skerp kritiek op Nida al bevraagteken is (Statham 1997), bied Pattemore (2007:217-263) ’n kritiese, maar meer genuanseerde, blik op Nida se bydrae tot Bybelvertaling.

21 Sien ook Wilt (2003:27-80).

22 Daar is al gepoog om al hierdie nodige bykomende inligting in die teks self te verskaf, sien Bergen en Nord (1999).

akademiese vertaling in terme van hulle teoretiese (dit is dinamies-ekwivalente) model, van hoë gehalte sal wees nie.

’n Kernkonsep in die dinamies-ekwivalente benadering is dat die doeltteks dieselfde effek op die lesers van vandag moet hê as op die hoorders/lesers van die bronteks.²³ In hierdie verband bied ’n bepaalde gebruik van die lekseem (*we*)*hinneh* (“en kyk”) een van die min leksikale uitdrukkings van ’n verteller of karakter se verbasing of onvoorbereidheid ten opsigte van bepaalde gebeure in Bybelse Hebreeus.²⁴ Dit sou dus as strategiese kommunikasieleidraad in ’n dinamies-ekwivalente vertaling beskou kon word. Die vraag is, hoe, en veral, hoe konsekwent het die vertalers van die NLV hierdie uitdrukking vertaal. Dit gaan dus nie om die vraag of dieselfde uitdrukking altyd op dieselfde manier (dit is konkordant) vertaal is nie, maar of dit in dieselfde soort konteks dieselfde soort funksie toegeken is.

5. EMPIRIESE ONDERSOEK

Die lekseem (*we*)²⁵ *hinneh* kom 1060 keer in die Ou Testament voor. In alle billikheid teenoor die vertalers van die NLV moet toegegee word dat die vertaling van die lekseem nie onproblematies is nie. Andersen (2003:57-71) het in ’n vergelyking daarvan in die NJPS en die NIV-vertaling bevind dat die NJPS dit 588 en die NIV dit 440 keer onvertaal laat. Nog meer merkwaardig is sy bevinding dat “in 300 cases neither NIV or NJPS has anything to match, e.g. where the NIV provides no translation equivalent, the NJPS brings it out strongly” (2003:33). Een van die hoofgebruike van die uitdrukking word egter reeds in een van die standaard Bybels-Hebreeuse woordeboeke, van Brown, Driver en Briggs (1907:243-244), soos volg beskryf: “(3) *wehinneh* occurs often in narratives after verbs of seeing or discovering making the narrative graphic and vivid, and enabling the reader to enter into the surprise or satisfaction of the speaker or actor concerned.” In Van der Merwe en Naudé (op hande) is bevind dat hierdie gebruik wat inderdaad altyd met een of ander kognitiewe bewuswording gepaardgaan (dikwels ná ’n beweging wat uitloop op ’n ontdekking) 25% van die lekseem se voorkoms in die Ou Testament verteenwoordig. Omdat hierdie gebruik en die gepaardgaande funksie van die lekseem aan die hand van duidelike

23 “[D]ynamic equivalence [is] the quality of a translation in which the message of the original text has been so transported into the receptor language that the response of the receptor is essentially like that of the original receptors (Nida & Taber 1969:202).

24 Volgens Gutt (1991) is Bybelvertaling ’n moeilike vorm van sekondêre kommunikasie. Gutt gebruik die metafoor van direkte en indirekte rede om te onderskei tussen direkte en indirekte vertalings. In ’n direkte vertaling streef vertalers daarna om die bronteks te vertaal asof hulle die verteller en/of karakters “direk” aanhaal. In ’n indirekte vertaling gee vertalers egter toe dat hulle hoogstens probeer interpreteer wat in die bronteks staan omdat hulle dit vir hulle doeltteksgehoor verstaanbaar wil maak. Omdat baie van sy kritici Gutt se metafoor misverstaan het, en die verskil tussen ’n direkte en indirekte vertaling gelykgestel het aan die verskil tussen ’n formeel- en funksioneel-ekwivalente vertaling, het Gutt (2000) begin praat van stimulus-gebaseerde en interpretasie-gebaseerde vertalings. Dit is nie moontlik om Gutt se model volledig hier te verduidelik nie. Wat vir hierdie studie van belang is van Gutt se model is die konsep “kommunikasieleidrade” (“communicative clues”). Dit verwys na die stimuli in ’n bronteks wat vertalers probeer weergee. In ’n direkte vertaling streef vertalers daarna om al die kommunikasieleidrade in die bronteks in die doeltteks weer te gee. In indirekte vertalings speel die kommunikasieleidrade nog steeds ’n sentrale rol, maar gee vertalers toe dat hulle kompromieë maak om aan te pas by die behoeftes en/of beperkings wat ’n doeltaalgehoor mag hê. In ’n dinamies-ekwivalente vertaling (waar die konsep “dieselfde effek” sentraal staan) wat aanspraak maak op gesaghebbendheid, sou ’n mens verwag dat vertalers sal poog om ’n geleksikaliseringse kommunikasieleidraad soos *wehinneh* konsekwent eksplisiet te probeer weergee.

25 *hinneh* kom in die brontekste soms saam met die voegwoord “en” (*we*) voor. Dit is een funksie van sodanige gebruik wat in hierdie studie ondersoek word.

identifiseerbare kriteria uitgeken word, gebruik ons slegs gevalle van hierdie spesifieke gebruik in die boeke Genesis, Jesaja en Psalms om die NLV se vertaling daarvan te beoordeel.

Van der Merwe en Naudé (op hande) maak 'n onderskeid tussen 'n verteller (twee-derdes van gevalle) en 'n spreker wat *wehinneh* gebruik om die aandag te vestig op die ervaring (of kognitiewe implikasies) van 'n waarneming waarop hulle onvoorbereid was. Die leser of hoorder word as 't ware in die skoene van die karakter of spreker geplaas. Met kenmerkende gevalle van die gebruik van *wehinneh* is daar een of ander vorm van beweging of verandering van omgewing betrokke sodat waarnemers gekonfronteer word met 'n nuwe situasie wat vir hulle verrassend is. Die tegniese term "miratief" word gebruik om hierdie funksie van (*we*)*hinneh* te beskryf.

In sommige gevalle is dit karakters wat op 'n verrassende situasie afkom (#1-3). In baie gevalle is die waarnemende karakters of sprekers staties en iets of iemand kom op hulle af (#4-5).

[Die verwysings in hierdie tabelle is genommer van 1-11 en verskyn as endnotas aan die einde van die artikel.]

1	Toe Ruben terugkom om Josef uit die put te haal, was Josef nie daar nie (Gen 37:29). ¹
2	Hulle het die sakke oopgemaak en kyk! ² die geld wat hulle vir die graan betaal het, lê bo in elke sak! Gen 42:35). ³
3	het ons op pad huis toe vir die nag uitgespan. Toe ons ons sakke oopmaak, kry ons daar die presiese bedrag geld wat ons vir die graan betaal het (Gen 43:21).

4	Teen die aand was die duif weer daar met 'n vars olyfblaar in die bek (Gen 8:11). ⁴
5	Hy was nog besig om te bid toe 'n meisie met die naam Rebekka daar aankom met 'n waterkruik op haar skouer. Haar pa se naam was Betuel, die seun van Abraham se broer Nahor en sy vrou Milka (Gen 24:30). ⁵

Soos hierbo vermeld, gaan dit primêr om 'n nuwe situasie waarmee karakters gekonfronteer word (#6-8) of wat hulle waarneem (#9-11).

6	Toe Jakob die volgende oggend wakker word, sien hy met skok dis Lea! (Gen 29:25).
7	Toe die Assiriërs die môre vroeg opstaan, het hulle oral lyke gekry (Jes 37:36). ⁶
8	Toe die tyd aanbreek, is die tweeling gebore. (Gen 25:24). ⁷
9	Die volgende oggend sien Josef dat die twee baie neerslagtig lyk. (Gen 40:6)
10	'n Wolk van donkerte en hartseer sal oor Israel hang. Die lig sal verduister voor die wolke (Jes 5:30)
11	Waar hulle ook al kyk, sal daar net moeilikheid, angs en wanhoop wees (Jes 8:22)

Heel dikwels "teken" *wehinneh* byna die ervaring van karakters se waarneming (#12-14).

12	... het Noag die luik van die boot oopgemaak en gesien dat die aarde besig was om droog te word (Gen 8:13). ⁸
13	Hy het oor die vlakte uitgekyk in die rigting van Sodom en Gomorra. Daar sien hy net rookkolomme optrek oor die hele gebied, soos rook uit 'n steenoond (Gen 19:28). ⁹
14	Abraham kyk op en sien 'n ram wat met sy horings in 'n bos vassit (Gen 22:13). ¹⁰

Soms word 'n situasie heroorweeg en *wehinneh* gebruik om aan te dui hoe die waarnemers hulle bevindings ervaar. In sodanige gevalle is dié bevindings nie noodwendig onverwags of verrassend vir die waarnemers nie, maar *wehinneh* word nogtans gebruik om die siening van die waarnemer te verteenwoordig, met ander woorde die aandag te vestig op iets nuuswaardigs wat ten minste met 'n uitroepeteken weergegee sou kon word (#15).

15	God het al hierdie korrupsie in die wêreld gesien. Oral waar Hy gekyk het, was daar geweld en bederf (Gen 6:12). ¹¹
----	--

Nadat ons nou na sommige van die belangrikste voorbeelde gekyk het, lys ons in die volgende tabel die mees gebruiklike vertaalopsies van die NLV:

[Ø]	[!] altyd in kombinasie met ander opsie.	Kyk (voorkeur-opsie in OV).	Skielik.	Met skok.	Tot sy verbasing.	Al/oral/ook al.
Gen 1:31; 8:11, 13; Gen 15:4, 12, 17; 22:13; 24:63; 25:24; 26:8; Gen 31:2, 10; 33:1; 37:29; 38:27; Jes 5:30; 17:14; 21:9; 37:36	Gen 29:2; Gen 29:25; Gen 38:29; 42:27; 42:35 (x2); Ps 37:36; Ps 139:8	Gen 42:35	Gen 18:2; Gen 29:2	Gen 29:25	Gen 29:2	Gen 6:12; Jes 8:22

Die NLV het in 19 van die 37 gevalle in my afbakening die kommunikasieleidraad *wehinneh* geignoreer. Veral die narratiewe aard van die Genesisgebeure maak die weglating van hierdie funksie problematies. Hierdie studie voer aan dat die gepaste vertaling van dié funksie die narratief sou verlewendig en verseker dat die aandag van die doellesers op die miratiewe aard van die gebeure gevestig word. As gevolg van die [Ø]-keuse loop doellesers soms die onverwagsheid van inligting mis en maak dan nie die bedoelde interpretasie van die bronteks nie.

In die eerste subkategorie van ons afbakening (#1-5) waar dit handel oor verrassende

situasies, het die NLV in 4 van die 14 gevalle die funksie van *wehinneh* met 'n [!] aangedui. Ander gepaste vertaalopsies soos “skielik” of “tot sy verbasing” is slegs in 3 van die 14 gevalle gebruik. (In Gen 29: 2 vind ons al drie hierdie vertaalopsies in een vers.) In nog 4 gevalle is dié funksie egter geïgnoreer en verder ook op 5 ander maniere verdiskonteer. Die vraag bly waarom soortgelyke gevalle (soos Gen 43:21 en Gen 42:35) verskillend hanteer is.

Vir die verwante gevalle in die tweede subkategorie hierbo (#6-11), het die vertalers van die NLV in die 11 gevalle van nuwe situasies (ingeslote die twee gevalle waar die verbasing oor die feit dat 'n bevalling 'n tweeling oplewer), die funksie van *wehinneh* 6 keer geïgnoreer, dit 1 keer met 'n [!] aangedui, een keer deur middel van “met skok”, een keer met “oral”, een keer met “ook al”, een keer met “baie” en een keer met “dan”. Dit was egter nie vir hierdie navorsers moontlik om motivering vir dié onderskeie keuses te vind nie.

Vir die 12 voorbeelde in die derde en vierde subkategorieë hierbo (#12-15), waar die fokus op die karakter se waarneming val, dui die NLV 5 verskillende vertaalopsies aan, waaronder [ø] in 8 gevalle. Dit is nie moontlik om een Afrikaanse vertaalkeuse vir al hierdie voorbeelde te gebruik nie, maar die vraag kan steeds gevra word waarom die vertalers nie tog die buitengewone aard van hierdie waarnemings op een of ander wyse verdiskonteer het nie.

Ander moontlike pogings in die *Nuwe Lewende Vertaling* om hierdie funksie van *wehinneh* te verdiskonteer (nie in die tabel hierbo aangedui nie), sluit in “daar” (Gen 24:15, 30; Gen 37:15); “net” (Gen 19:28; Jes 8:22); “nou, uiteindelik” (Jes 21:9); “dan” (Gen 18:10); “baie” (Gen 40:6); “presiese” (Gen 43:21); “sien” (Gen 24:45); en “[m]aar toe ek weer kyk” (Ps 37:36). Dit is egter nie maklik om subkategorieë van hierdie funksie aan te dui waarvolgens vertalers konsekwente keuses gemaak het nie. Verder is daar in een geval na my mening 'n stylbreuk met die verdiskontering van *wehinneh*: “My wêreld!” (Gen 38:29) is na my mening [YC] wel 'n poging (soos die gebruik van die historiese presens in die meeste van die narratiewe) om die narratief te verlewendig, maar dalk te informeel vergeleke met die res van die narratief.

Samevattend: Die NLV gee die miratiewe funksie van (*we*)*hinneh* dikwels goed weer. Hoewel dit inderdaad nie moontlik of nodig is om “tot sy verbasing”, “skielik” of [!] vir al die gevalle in ons afbakening te gebruik nie, sou 'n mens kon argumenteer dat die beduidende aantal gevalle waar die kommunikasieleidraad eenvoudig onvertaal gelaat is, sommige aansprake van die NLV ondermyn. Van 'n gesaghebbende en betroubare dinamies-ekwivalente vertaling verwag 'n mens nie dat die vertalers 'n eksplisiete kommunikasieleidraad in dieselfde soort konstruksie soms weergee en soms onvertaal laat nie. Vir die [ø]-keuse in die tabel hierbo is daar geen spoor in die NLV van die feit dat die karakters nie voorbereid was op (of verbaas was oor) dit wat hulle waargeneem het nie.

6. GEVOLGTREKKING

Ontwikkelings in die Vertaalkunde en Bybelvertaalteorie het bygedra tot 'n beter perspektief op Bybelvertaling as 'n komplekse proses met 'n wye verskeidenheid faktore wat in berekening gebring moet word indien 'n vertaling aangepak word. Of en hoe hierdie faktore verreken is, speel dan ook 'n sentrale rol in 'n akademies-verantwoordbare beoordeling van 'n vertaling. So weet ons dat die vertaling van die Bybel meer verg as die vervanging van een stel kodes (die brontekste) met 'n ander (dit is, dié van die doeltjeks). Dit is 'n proses waarby, eerstens, 'n opdraggewer (bv. kerk of uitgewer) betrokke is. Die opdraggewer het bepaalde verwagtings ten opsigte van die funksie van die vertaling. Hierdie verwagtings berus tipies op 'n behoefte (of die persepsie van 'n behoefte) by, tweedens, die potensieële doellesers. Die vertaler is, derdens, verantwoordelik vir die skep van die doeltjeks. Die professionele vertalersgilde van die een-en-twintigste eeu

is egter meer as kodeerders wat lojaliteit aan hulle opdraggewer verskuldig is. Hulle lojaliteit aan die brontekskouteurs vereis dat hulle met die opdraggewer 'n haalbare vertaalopdrag sal onderhandel – 'n vertaalopdrag in terme waarvan hulle werk uiteindelik beoordeel sal word.

Indien 'n uitgewer die NLV aanbied as “die eerste dinamies-ekwivalente” vertaling van die Bybel in Afrikaans in 25 jaar, kan hierdie aanspraak in die lig van ons ondersoek op twee maniere hanteer word. Die een moontlikheid is dat die vertalers en uitgewer gekritiseer word omdat hulle oënskynlik nie kennis geneem het van ontwikkelings in Bybelvertaalteorie die afgelope dekade nie. Die ander moontlikheid is dat toegegee word dat die uitgewer en die vertaler van mening was dat, ondanks kritiek teen Nida se klassieke model van 1964, die konsep “dinamies-ekwivalent” presies verwoord wat hulle met die vertaling beoog. Hulle wou 'n vertaling maak wat verstaanbaar is en wat dieselfde effek op hulle lesers het as wat die bronteks toenmalig op sy gehoor gehad het. In hierdie ondersoek het ons meer op die tweede oorweging gefokus. Die vertaling self is egter beoordeel in terme van die aansprake wat dit maak ten opsigte van die funksie wat die vertaling wil vervul.²⁶

Die *Nuwe Lewende Vertaling* se aansprake op gesag (onder andere topteoloë en jongste vertaaltegnieke) skep by doellesers 'n sekere verwagting oor die begrip “Skrifgetrouheid.” Die bevindings van hierdie studie is dat aansprake ten opsigte van topteoloë se verdiskontering van die dinamies-ekwivalente benadering nie gelei het tot die *konsekwente vertaling* van die Bybels-Hebreeuse leidraad *wehinneh* nie. In terme van die soortgelyke effek van die doeltteks aan dié van die brontekste is die grootste verskil die miratoriese funksie van *wehinneh* (dit is die aanduiding met behulp van die partikel van gebeure wat vir 'n spreker of karakter onverwags en selfs verrassend was) wat relatief dikwels in die doeltteks oënskynlik geïgnoreer is.

BIBLIOGRAFIE

- Andersen, F I 2003. Lo and Behold! Taxonomy and translation of Biblical Hebrew *hinneh*. In Baasten, MFJ & Van Peursen, W (reds.). *Hamlet on a Hill: Semitic and Greek studies presented to Professor T. Muraoka on the occasion of his sixty-fifth birthday*. Leuven: Uitgeverij Peeters en Department Oosterse Studies, 25-56.
- Baker, M 1992. *In other words: A coursebook on translation*. Londen: Routledge.
- Basson, C S 2002. 'n Funksionele benadering tot Bybelvertaling. Ongepubliseerde MPhil-tesis. Stellenbosch: Universiteit Stellenbosch.
- Berger, K & Nord, C 1999. *Das Neue Testament und fruhchristliche Schriften*. Leipzig: Insel.
- Brown, F, Driver, S R, Briggs, C A 1907. *A Hebrew and English lexicon of the Old Testament*. Oxford: Clarendon Press.
- Burke, D G 2007. The first versions: The Septuagint, the Targums, and the Latin. In Noss, P A (red). *A history of Bible translation*. Rome: Edizioni Di Storia E Letteratura, 59-90.
- Carson, D A 1993. New Bible translations: An assessment and prospect. In Kee, H C (red). *The Bible in the twenty-first century*. New York: American Bible Society, 37-67.
- Coetsee, Y C 2009. Die vertaling van die Bybel-Hebreeuse kommunikasieleidraad *hinneh* in Afrikaanse vertalings: 'n Verkennde studie. Ongepubliseerde MPhil-tesis. Stellenbosch: Universiteit Stellenbosch.
- De Blois, K 1997. Functional equivalence in the nineties. *Current Trends in Scripture Translation*, Bulletin United Bible Societies, 182/183: 21-30.
- De Blois, K & Mewe, T 2002. Functional equivalence and the new Dutch translation project. *Current Trends in Scripture Translation*. Bulletin United Bible Societies, 198/199:19-30.
- De Waard, J & Nida, E A 1986. *From one language to another*. Nashville: Thomas Nelson.
- Die Boodskap: Die Bybel in hedendaagse Afrikaans*. 2002. Vereeniging: Christelike Uitgewersmaatskappy.

26 Sien ook Downie (2009) se beoordeling van die *New Living Translation*, *New King James Version* en die *English Standard Version* aan die hand van die *Skopos*-teorie.

- Downie, J 2009. Using the right Bible translation? A professional translator's perspective on translation choice. *Pneuma Review*, 12: 24-43.
- Gentzler, E 1993. *Contemporary translation theories*. Londen: Routledge.
- Good News Bible*. 1976. New York: American Bible Society.
- Gutt, E-A 1991. *Translation and relevance. Cognition and context*. Oxford: Blackwell.
- Gutt, E-A 2000. *Translation and relevance. Cognition and context*. Tweede uitgawe. Oxford: Blackwell.
- Holmes, J S 1988. *Translated! Papers on literary translation and translation studies*. Amsterdam: Radopi.
- Holy Bible: King James Version 1611 edition*. 2006. Peabody, MA: Hendrickson Publishers.
- McGrath, A 2009. The story of the King James Bible. In Burke, D G (red). *Translation that openeth the window*. Atlanta: Society of Biblical Literatur, 3-20.
- Mojola, A O & Wendland, E 2003. Scripture translation in the era of Translation Studies. In Wilt, T (red). *Bible translation: Frames of reference*. Manchester: St. Jerome, 1-26.
- Naudé, J A 2002. An overview of recent developments in Translation Studies with special reference to the implications for Bible translation. *Acta Theologica Supplement 2*: 44-69.
- Naudé, J A & Van der Merwe, C H J (reds) 2002. Translation studies and Bible translation. A South African perspective. *Acta Theologica Supplement 2*. Bloemfontein: Universiteit van die Vrystaat.
- Newman, B M & Houser, C 2009. Rediscovering the preface and notes to the original King James version. In Burke, D G (red). *Translation that openeth the indow*. Atlanta: Society of Biblical Literature, 73-86.
- Nida, E 1964. *Towards a science of translating*. Leiden: Brill.
- Nida, E & Taber, C 1969. *The theory and practice of translation*. Leiden: Brill.
- NIV. 1996 (elektroniese weergawe van 1984-uitgawe). *The Holy Bible: New International Version*. Grand Rapids: Zondervan.
- NJPS. 1997 (elektroniese weergawe van 1985-uitgawe). *Tanach: The Holy Scriptures*. Philadelphia: Jewish Publication Society.
- NLV. 2006. *Die Bybel. Nuwe Lewende Vertaling*. Vereniging: Christelike Uitgewersmaatskappy.
- Nord, C 2001. Loyalty revisited: Bible translation as a case in point. *The Translator*, 7(2):185-202.
- Nuwe Afrikaanse Bybel*. 1983. Kaapstad: Bybelgenootskap van Suid-Afrika. 11
- Nuwe Lewende Vertaling gevestig as gewilde en vertroude vertaling. 2007. Promosieartikel by die *Kerkbode*, 26 Oktober 2007.
- Pattemore, S 2007. Framing Nida: The relevance of translation theory in the United Bible Societies. In Noss, P A (red). *A history of Bible translation*. Rome: Edizioni Di Storia E Letteratura, 217-266.
- Proefvertaling Afrikaanse Bybelvertalingsprojek*. 2008. Tygervallei; Bybelgenootskap van Suid-Afrika.
- Reiss, K & Vermeer, H J 1984. *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*. Tübingen: Niemeyer.
- Snell-Hornby, M 2006. *The turns of Translation Studies: New paradigms or shifting viewpoints?* Philadelphia: John Benjamins.
- Statham, N 1997. E Gentzler's critique of Nida: A response. *Bulletin United Bible Societies*, 182/183: 31-38.
- Stine, P C 2004. *Let the words be written: The lasting influence of Eugene A. Nida*. Leiden: Brill.
- Toury, G 1995. *Descriptive Translation Studies and beyond*. Amsterdam: Benjamins.
- Van der Merwe, C H J 1999. 'n Konkordante vertaling van die Bybel in Afrikaans. Is dit hoegenaamd verantwoordbaar, en hoe sal dit lyk? *Nederduits Gereformeerde Teologiese Tydskrif*, 40/3-4:293-306.
- Van der Merwe, C H J & Basson, C 2003. 'n Nuwe vertaling van die Bybel in Afrikaans: 'n teoretiese en praktiese oriëntering. *Nederduits Gereformeerde Teologiese Tydskrif* 44/3-4: 550-567.
- Van der Merwe, C H J & Naudé, J A (op hande). *A Biblical Hebrew reference grammar*. Hersiene en uitgebreide weergawe.
- Van der Merwe, C H J (op hande). *Lexham Hebrew-English Interlinear Bible* [CD-ROM]. Hersiene weergawe. Logos Research System: Bellingham, VSA.
- Van Rensburg, A & Van der Merwe, C H J. 2007. 'n Nuwe vertaling van die Bybel in Afrikaans: die praktiese aanvaarbaarheid van 'n nuwe vertaalmodel. *Nederduits Gereformeerde Teologiese Tydskrif*. 48/1-2: 270-283.
- Venuti, L 1995. *The translator's invisibility. A history of translation*. Londen: Routledge.
- Wendland, E R 2006. *Life-Style translating*. Dallas: SIL International.
- Wilt, T 2003. Translation and communication, in Wilt, T. (red). *Bible Translation. Frames of reference*. Manchester: St Jerome, 1-25.
- Wilt, T & Wendland, E R 2008. *Scripture frames & framing*. Stellenbosch: SUN Press.

TREFWOORDE

Afrikaanse Bybelvertaling
Direkte vertaling
Gutt, E-A
kommunikasieleidrade
Nuwe Lewende Vertaling
Skoposteorie
Funksionalistiese model

KEY WORDS

Afrikaans Bible translation
Communicative clues
Direct translation
Gutt, E-A
Relevance Theory
Skopos theory
Functionalistic model

Kontakbesonderhede:

Me Ydaleen Coetsee (Dosent Eenheid vir Afr en Eng)
Universiteit van Stellenbosch
Eenheid vir Afrikaans en Engels
Privaatsak X1
7602 MATIELAND
E-posadres: yc@sun.ac.za

Prof Christo van der Merwe

Universiteit van Stellenbosch
Departement Antieke Studie
Privaatsak X1
7602 MATIELAND
E-posadres: [cvdm@sun.ac.za](mailto:cvd@m@sun.ac.za)
Tel. 021 808 3655
cvdm@sun.ac.za

(Endnotas)

1 Ook Gen 37:15.

2 Pogings om *wehinneh* te verdiskonteer, word in die volgende voorbeelde onderstreep.

3 Ook Gen 42:27 en Ps 139:8

4 Ook Gen 38:29. *Gen 15:4 is atipies in die sin dat dit geen konkrete objek is wat op Abraham afgekom het nie, maar "die woord van God."*

5 Ook Gen 24:45; Ps 37:36; Jes 21:9.

6 Ook Gen 15:12, 17; Jes 17:14.

7 Ook Gen 18:10; 38:27.

8 Ook Gen. 29:2 (2x); Gen 31:10.

9 Ook Gen. 26:8.

10 Ook Gen 24:63; 18:2; 33:1.

11 Ook Gen 1:31 en 31:2.